

מלאכת הוצאה

המרחב השבתי-הלכתי

הרב (עם סמט)

המרחב מתמוסס כמו שהחול נוזל בין האצבעות.
 הוא חולף עם הזמן ולא משאיר לי אלא קרעים חסרי צורה:
 לכתוב: לנסות בקפדנות לשמר משהו,
 לעשות שישרוד משהו: לקרוע כמה פתותים מדויקים מן הריק שמתרוקן,
 להותיר, אי-שם, איזשהו תלם, איזשהו עקב,
 איזשהו אות או כמה סימנים...

[זיורדי' פרק, מבחר מרחבים]

הנושא שלנו הוא בעצם המרחב. מפתיע לגלות שהדין הראשון של שבת מוציא אותה מגבולותיו של הזמן אל המרחב. מסתבר שמקדש הזמן אינו יכול להישאר תחום בזמן אל-מרחבי, והוא פורץ במהירות אל המרחב, מתנהל בתוכו, מעדכן מחדש את גבולותיו ואת הגדרותיו. הזמן עצמו מכונן את המרחב באופן שונה לחלוטין.
 בעצם, התודעה הזו היא פשוטה מאוד. נתבונן בגן המשחקים בשעות שונות ביום. בבוקר, עומד גן המשחקים ריק בדרך כלל, והוא למעשה מרחב אחד גדול המוגדר בעיקר ביחס למה שסביבו. אחר הצהרים, כאשר הוא מלא בילדים משחקים, כל מתקן נתפס פתאום אחרת לחלוטין. מפרט במכלול הגן, הופכת פתאום המגלשה לחנומנט עצמאי. כל אחד מחלקיה מקבל גם הוא נוכחות חדשה. ניתן כמובן לטעון שזו התרחשות מקרית בלבד. תגובה של התודעה לנוכחותם/העדרותם של הילדים בגן המשחקים. אבל למעשה, נראה שהמקריות כאן אינה מעלה או מורידה: בסופו של דבר, החוויה המרחבית שלנו בכל אחד מן הזמנים הללו היא אחרת לחלוטין.
 תודעת המרחב שלנו היא חלק מרכזי במכלול של תודעות, המשפיעות כולן זו על זו. אותו המקום עצמו, כאשר אנו שבים אליו פעם אחר פעם, בזמנים שונים, בגילאים שונים, כבני המקום או כאורחים, הוא בעצם מקום שונה בכל פעם. הוא אינו יכול להיות זהה לזה שהיה שם קודם, כיוון שכל אחד מהם הוא למעשה מכלול ייחודי, ומחילא בר-חלוף, של חוויות ותודעות.
 מהו, אם כך, המרחב השבתי?

איסור הוצאה מרשות לרשות הוא מן המרכזיים בדיני שבת. כבר במקרא ניכרת מרכזיותו של האיסור, כאשר הציווי הראשון בפרשת המן מגדיר את גבולותיו של המרחב השבתי – "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט).¹ גם בשני המקומות המרכזיים בהם מתייחס התנ"ך באופן ריאלי לשמירת השבת – בפרק יז בספר ירמיהו ובפרק יג בספר נחמיה, אנחנו מוצאים שהאיסור המרכזי אליו מתייחסים המקראות הוא איסור ההוצאה:

ירמיהו פרק יז

(יט) פה אמר ה' אלי הלך ועמדת בשער בני עם העם אשר יבאו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו ובכל שערי ירושלים: (כ) ואמרת אליהם שמעו דבר ה' מלכי יהודה וכל יהודה וכל יושבי ירושלים הבאים בשערים האלה: (כא) פה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים: (כב) ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת כאשר צויתי את אבותיכם:

נחמיה פרק יג

(טו) בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בשבת ומביאים הערמות ועמסים על החמרים ואף יין ענבים ותאנים וכל משא ומביאים ירושלים ביום השבת ואעיד ביום מכרם ציד: (טז) והצרים ישבו בה מביאים דאג וכל מקר ומכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים: (יז) ואריבה את חרי יהודה ואמרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עשים ומחללים את יום השבת: (יח) הלא כה עשו אבותיכם ויבא אלהינו עלינו את כל הרעה הזאת ועל העיר הזאת ואתם מוסיפים חרון על ישראל לחלל את השבת: (יט) ויהי כאשר צללו שערי ירושלים לפני השבת ואמרה ויסגרו הדלתות ואמרה אשר לא יפתחום עד אחר השבת ומנערי העמדות על השערים לא

1 הפני יהושע והחתם סופר בפתיחת בפתחת חידושיהם למסכת שבת תלו שניהם את העובדה שהמסכת פותחת בדיני הוצאה בכך שאיסור הוצאה קדם לשאר איסורי שבת, שעליהם נצטוו רק בסיני "לא תעשה כל מלאכה". כמובן, מעבר לציווי הכללי "לא תעשה כל מלאכה", נוסף במקראות גם האיסור על הבערת אש – "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". באופן פשוט, נראה שישודו של האיסור הזה אינו רק בהבערה עצמה, אלא בשימוש באש בכלל, ובישול בפרט. ייתכן, שרמז לאיסור הבישול ניתן למצוא גם בפרשת המן – "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו".

אם כך, יש מקום לסברה שזוהי הסיבה למיקומם של פרקים שלישי ורביעי במסכת, המציגים את איסורי הבישול בהרחבה. על רקע זה – ייתכן שחלק מגדרי איסור הבישול יובהרו אם יילמדו על רקע הפסוק "לא תבערו אש בכל מושבותיכם", ואכמ"ל.

בזא משא ביום השבת: (כ) וַיְלִינוּ הָרְכָלִים וּמִכְרֵי כָל מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלַם פְּעַם
 וּשְׁתֵּימָּיִם: (כא) וְאָעִידָה בָּהֶם וְאָמְרָה אֲלֵיהֶם מִדְּוַע אַתֶּם לָנִים נִגְדַּת הַחֹמֶה אִם תִּשְׁנֹנוּ
 יָד אֲשַׁלַּח בְּכֶם מִן הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַשְּׁבֶת: (כב) וְאָמְרָה לְלוֹיִם אֲשֶׁר יִהְיוּ
 מִטְּהָרִים וּבָאִים שְׁמָרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשְּׁבֶת גַּם זֹאת זָכְרָה לִי אֲלֵהִי
 וְחוּסָה עָלַי כָּרֵב חֲסֵדְךָ:

מהי משמעותו של איסור ההוצאה המקראי?

בשאלה זו עסקו רבים,² ובאופן כללי – נראה שדבריהם עולים בקנה אחד: איסור ההוצאה המקראי מתמקד במרחב הציבורי, והוא למעשה הגבלה של מרחב הפעילות המסחרי/אנושי. השוק הוא השוֹבֵת ממלאכה ביום השבת, ומכאן הדרישה אל האדם להימנע מלהוציא או להכניס משא (כאשר הכוונה לסחורה) ביום השבת. במדבר, כאשר עם ישראל ניזון מלחם שמים, הרי שההגבלה מלצאת ולאסוף את המן היא הגבלה מקבילה, בכך שהיא מונעת מן האדם לצאת מביתו ולהתאמץ לפרנסתו. אם כן, היציאה הנאסרת היא היציאה לעמל הפרנסה – "יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב" (תהלים קד). השבת המצטיירת דרך ה"משקפיים" המקראיות היא השבת החברתית, המגבילה את הפעלתנות האנושית ומשקיטה אותה לטובת הבית והמשפחה. הצבת האיסור הזה כאיסור המרכזי בעיצוב דמותה של השבת, הופכת את השבת ליום שבו נוצרת אינטימיות ביתית.

אם כך, שבת היא זמן של בית, של ביתיות. איזה מן מרחב הוא בית? מה מייחד את הבית מן החוץ והופך אותו לבית?
כמובן, ניתן להתייחס קודם כל אל הקירות, המפרידים בין הנוכח בבית פנימה לזה שבחוץ. לא הקירות עצמם, אלא המתח שהם יוצרים בין פנים לחוץ. הבית כרוך קודם כל בהגדרת "פנים".

עם זאת, כאשר אנו עוברים אל השבת התנאית, כפי שזו משתקפת במשניות מסכת שבת, תמונת האיסור משתנה מקצה לקצה.³

2 ראה: הרב יואל בן נון, "זכור ושבבות בדיבור אחד נאמרו", מגדים ט (תש"ן); הנ"ל, "השבת – מלאכת האדם ומלאכת המשכן: טעמי השבת בשמות ובדברים", משלב לח (תשס"ג).

הרב יהודה ברנדס, "המצוה – בין מקרא להלכה", בתוך: מסע אל ההלכה, תל אביב 2003, עמ' 157.

3 ראה: יובל ואדעי, "מלאכת הוצאה בראי הדורות", גלת ט.

מעבר לפתיחת המסכת במשנת 'צ'יאות השבת', תופסת מלאכת הוצאה נתח נכבד מן המסכת, כאשר למעשה פרקים ה, ו, ח, י ו- יא' מוקדשים במלואם למלאכת הוצאה. תמונת מלאכת ההוצאה העולה מן הפרקים הללו שונה מאוד מזו המקראית.

כאשר בוחנים את האופן בו מוצגת מלאכת הוצאה בפרקים אלו, מתברר שפרקי ההוצאה כוללים כמה סוגים שונים מאוד של הוצאה:

1. היוצא ב... – משנה ב בפרק א פותחת בדינו של החייט: "לא יצא החייט במחטו". זוהי גם לשונם של פרקים ה ו- ו: "במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה...", "במה אשה יוצאה...". התיאור, אם כך הוא של אדם או בהמה המוציאים את החפץ כאשר הוא נמצא על גופם. אם נשים לב, בתיאור זה של ההוצאה הדגש הוא למעשה על כך שהאדם עצמו יוצא עם החפץ, ולמעשה הוצאת החפץ היא חלק מיציאתו הוא ממקומו.

2. המוציא מרשות לרשות – כך מתוארת המלאכה במשנת אבות המלאכות בפרק ז, ובאופן פשוט, כך היא נתפסת גם בפרקים שלאחר מכן. אדם נוטל בידו חפץ ומוציאו מרשות לרשות. לכאורה, גם משנת הפתיחה למסכת מתארת מצב דומה, אם כי מתווסף בה התיאור של המלאכה כנעשית על ידי שנים.⁵

כאן, המוקד אינו באדם אלא בפעולתו בחפץ – האדם יכול להוציא את החפץ גם אם הוא כלל לא זז ממקומו.

3. הזורק – פרק יא כולו מאורגן סביב הזריקה.⁶ תיאור ההוצאה בזריקה מחדד את הניתוק בין האדם לבין החפץ, וממקד את המבט בפעולתו של האדם המוציא, כאשר למעשה ההוצאה כולה מתבצעת בשניה שהחפץ עזב את ידו של האדם.

בכל שלושת התיאורים של מלאכת הוצאה נעדר לחלוטין ההקשר הרחב של הפעולה. הזכר היחיד להקשרה של מלאכת הוצאה יכול להימצא בהגדרות השיעור הנדרש על מנת להתחייב במלאכה זו – וכאן נראה שהשיעור הוא המינימלי ביותר. קביעת המשנה בפרקים ז ו- ח לפיה כל שיעור שמצניעים כמותו מחייב בהוצאתו נראית כמרחיקה את מלאכת הוצאה מעולמם של השוק והמסחר.

נראה, שהדבר מביא לידי ביטוי את העובדה שבמשנתם של התנאים נתפסה מלאכת הוצאה כחלק מכלל המלאכות האסורות בשבת, והנלמדות מן האיסור הכללי

4 הפניות סתמיות במאמר זה במשנה ובגמרא מתייחסות למסכת שבת.

למעשה, גם פרק ט הוא נספח שאמנם אינו עוסק בהוצאה, אך גם הוא יסודו במשניות מלאכת הוצאה.

5 יש מקום להתבונן ביחס בין התיאור הזה לבין מלאכת מושיט, המהדהדת בפרק יא. הירושלמי עמד על כך שלמעשה בהושטה המלאכה מתבצעת באופן בסיסי על ידי שניים, ואם כך – זהו דגם להוצאה שיתכן שרק בשניים יתחייבו עליה. האם באה משנת הפתיחה להבחין בין הוצאה לבין הושטה?

6 כל המשניות בקובץ הפותח את הפרק נפתחות ב"הזורק".

"לא תעשה כל מלאכה". במשנה בפרק שביעי המונה את ל"ט אבות מלאכה נמנית מלאכת "המוציא מרשות לרשות" כאחד מאבות המלאכה האסורים בשבת. עם זאת, יש לשים לב לכך שזו המלאכה האחרונה ברשימת המלאכות, והיא איננה שייכת לאף אחד מרצפי הפעולות האחרים המוזכרים במשנה זו – סידור הפת, הבגד והספר. באופן כללי, במשנתם של התנאים נכרכות רבות מן המלאכות במשכן, וכך גם גדריה של מלאכת הוצאה נתלים באופני הפעולה הנדרשים להקמת המשכן. המקור המפורש ביותר הוא בברייתא המובאת בדף מט עמ' ב:

אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, הם זרעו - ואתם לא תזרעו, הם קצרו - ואתם לא תקצרו.

הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה - ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע - ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים, הם הוציאו מעגלה לעגלה - ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות היחיד.

גם משנה ב בפרק י"א תולה את דין מושיט באופן שבו הושיטו הלוויים את הקרשים במשכן:

כיצד שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב והזורק פטור שכך היתה עבודת הלויים שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין הקרשים מזו לזו אבל לא זורקין.

הקושי בשיוכה של ההוצאה לרשימת המלאכות הוא ברור, והוא מנוסח בפנים שונות על ידי הראשונים, שכינו את ההוצאה "מלאכה גרועה"⁷. בניגוד לשאר המלאכות שהן פעולות הכרוכות בתהליך יצירתי, מלאכת הוצאה מרשות לרשות איננה מלאכה יצירתית. לימוד המלאכות השונות מהקמת המשכן כורך את המלאכות השונות בתהליך יצירתי של בנייה.⁸ גם אם המקור למלאכות אינו מן המשכן, אלא מן ההגדרה הטבעית של המושג "מלאכה", הרי שלא קל לראות את האופן שבו משתלבת מלאכת הוצאה לתוך קבוצת המלאכות הזו.

7 ראה תוס' דף ב' עמ' א ד"ה 'פשט בעל הבית'.

8 על הקשר בין הקמת המשכן לבריאת העולם, וממילא בין שבת המשכן לשבת הבריאה – ראה: יואב לביא, "הקשר בין שבת למשכן", מעליות יט (תשנז) 238-249.

השלב השני בהתפתחות השבתיות הוא במעבר מן ההגדרה שלה כבית, אל ההגדרה שלה ביחס לפעולה. בתוך המרחב יש בן אדם, פועל שהוא דינמי ונייד. בתוך העולם הנברא וחושלם בשבת מונח אדם, והאדם הזה נדרש גם הוא לשבות מלאכה ולהתאים את עצמו לשלמות הנינוחה שסביבו. מעתה, הופך האדם להיות הקריטריון לקדושה במרחב שסביבו. נקודת המבט האנושית על המרחב מתחילה להניע שינוי: המרחב האישי הוא כבר לא הבית אלא העגלה העומדת ברשות הרבים. במובן מסויים, המרחב החיצוני מאבד בתנועה הזו את האפשרות לאינטימיות, כיוון שזו מתרכזת פנימה אל האדם.

קריאה רגישה תשים לב להבדל הזה כבר בברייתא שציטטנו לעיל. בניגוד למלאכות הזריעה והקצירה, שבהן ההקבלה למשכן היא מדוייקת: "הם זרעו - ואתם לא תזרעו, הם קצרו - ואתם לא תקצרו", הרי שבמלאכת הוצאה אין זהות בין מה שהתרחש במשכן לבין תיאור המלאכה: "הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה - ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד". תיאור המלאכה הוא כוללני, והוא מתבסס על מערכות מושגים משלו (רשות היחיד, רשות הרבים). ההצמדה שלו להעלאת הקרשים מן הקרקע לעגלה נראית כהדבקה חיצונית.

הפער בין מלאכת הוצאה לבין שאר המלאכות הולך ומתחדד, כאשר עומדים על כך שרק בפרק יא נמצא את הקישור של מלאכת הוצאה אל המשכן, ובכל הפרקים האחרים המתייחסים למלאכת הוצאה איננו מוצאים את המשכן כמקור לאיסור הוצאה. יתרה מזאת: בדברי האמוראים אנחנו מוצאים מספר מקורות שונים למלאכת הוצאה!

שני מקורות מרכזיים נוספים ניתן למצוא בדברי הירושלמי (שבת פ"א ה"א):

מניין שהוצאה קרויה מלאכה?

רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן שמע לה מן הדא ויצו משה ויעבירו קול

במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומ' הקודש ויכלא העם מהביא

נמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגיזברים

רבי חזקיה בשם רבי אילא אפילו הכנסה את שמע מינה

כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגיזברין כך נמנעו הגזברין מלקבל

מידן ולהכניס ללישכה

רבי חזקיה בשם רבי אחא שמע כולהן מן הדין קרייא לא תוציאו משא מבתיכם

ביום השב' וכל מלאכה לא תעשו

אם כך, ר' יונתן לומד את האיסור להוציא מציוויו של משה להפסיק ולהביא תרומות למלאכת המשכן.

לימודו של ר' יונתן מובא בקירוב בבבלי מפיו של ר' יוחנן, ונעסוק בו בהרחבה בהמשך.

ר' חזקיה מביא משמו של ר' אחא לימוד נוסף, הנשען על הפסוק מפרק יז בספר ירמיה, שם קורא ירמיה לעם שלא להוציא משא ביום השבת. בפסוק זה אנחנו מוצאים הבחנה ברורה: "לא תוציאו משא... וכל מלאכה לא תעשו" – ההוצאה מופרדת כאן באופן חד משאר המלאכות האסורות בשבת, ובאופן פשוט - אינה מוגדרת כלל כמלאכה!

גם בשני מקומות בבבלי (ביצה יב עמ' ב; הוריות ד עמ' א) אנחנו מוצאים את הפסוק הזה כמקור לאיסור הוצאה.

מקור נוסף לאיסור ההוצאה בשבת עולה בהווא-אמינא של הגמרא בעירובין, דף יז עמ' ב. שם מניחה הגמרא שהפסוק "אל יצא איש ממקומו" שבפרשת המן איננו מקור רק לדין תחומין ולאיסור על האדם עצמו לצאת ממקומו, אלא יש להבין אותו גם כאיסור על הוצאת חפציו של האדם. הלימוד הזה נדחה על ידי רב אשי שם בטענה שבפסוק לא כתוב "אל יוציא" אלא "אל יצא". באופן פשוט, כוונת דבריו של רב אשי היא לומר שאין לראות את הפסוק הזה כמקור לדין הוצאה.⁹

לסיכום, אם כן, מצאנו ארבעה מקורות שונים בסוגיות לאיסור הוצאה:

1. לימוד מן המשכן, כשאר המלאכות – כך בברייתא בדף מט ובמשניות פרק הזורק.
2. דברי משה לעם בסיום מלאכת המשכן – "ויכלא העם מהביא" – בדברי ר' יונתן בירושלמי ור' יוחנן בבבלי.
3. איסור ההוצאה הנזכר בירמיהו – בדברי רב אחא בירושלמי, ובשני מקורות סתמיים בבבלי.
4. הפסוק "אל יצא איש ממקומו" שבפרשת המן – בהווא אמינא הדחווה של הגמרא בעירובין.

ריבוי המקורות הזה מלמד אותנו קודם כל על חריגותה המפתיעה של מלאכת הוצאה, והוא מבהיר שהיא לא נתפסה בעיני האמוראים כחלק מובן מאליו מרשימת ל"ט אבות המלאכות שבמשנה. העובדה שיסודו של האיסור מנומק במספר לימודים שונים, יש בה ללמד על תפיסות שונות של יסוד האיסור. כמובן, שהדבר אומר דרשני, והוא מזמין אותנו לעיון מחודש בדמותה של מלאכת הוצאה לאור מקורותיה השונים.

9 בתוס' עולה האפשרות לראות את דבריו של רב אשי כמתייחסים רק לאופן הקריאה של הפסוק ולא לשאלה האם הוא מקור לדין הוצאה. ראה עירובין דף יז עמ' ב תוס' ד"ה 'לאו שניתן'.

שיטת ר' יוחנן – מהוצאה להבאה

הגמרא בדף צו. שואלת מה מקורה של מלאכת הוצאה. כפי שהעירו התוס' ועוד ראשונים, שאלת הגמרא היא שאלה תמוהה כיוון שלא מצאנו חיפוש אחר מקור ייחודי באף מלאכה אחרת. השאלה מזמנת את תשובתו של ר' יוחנן, התולה את יסודה של מלאכת הוצאה בפסוק "ויכלא העם מהביא"¹⁰.

מדוע לא הסתפק ר' יוחנן בלימוד המלאכה מן המשכן? ומעבר לכך, אם אמנם לא הסתפק ר' יוחנן בלימוד מן המשכן - מדוע תלה את לימודו דווקא בפסוק זה, שמחד אף הוא כרוך במלאכת המשכן, ומאידך אין בו התייחסות מפורשת למלאכת הוצאה?

נראה, שעל מנת להבין את עמדתו של ר' יוחנן יש לשוב ולהתבונן בהתפתחותה של מלאכת הוצאה. תיאורנו לעיל את הפער שבין איסור ההוצאה המקראי לבין זה התנאי. נראה, שהפער בין שני התיאורים הללו משקף תהליך רחב יותר, שבו הלכות שבת מתרכזות באיסורי המלאכה, ואלו נכרכים בלימוד מן המשכן.¹¹ איסור ההוצאה, שבראשיתו היה איסור כללי על הוצאת משא מן הבית אל המרחב הציבורי והמסחרי, הופך להיות חלק מדין "לא תעשה כל מלאכה". אם מתחילה היה זה איסור שיסודו בעיצובה של רשות הרבים השבתית, ועיקרו בהגבלת הפעילות המסחרית, הרי שהפיכתו לאיסור מלאכה הופכת אותו לאיסור אישי, שאינו מתייחס להקשר הרחב, אלא לפעולת האיסור, מעין שאר מלאכות שבת. דומה, שהביטוי הקיצוני ביותר לתפיסה זו נמצא במשניות פרק "הזורק", שכאמור לעיל – מדגישות את הפעולה כמרכז האיסור, בדומה לשאר מלאכות שבת. אולי זו הסיבה לכך שכאן נמצא גם את הקישור המפורש היחיד בין מלאכת הוצאה לבין המשכן.

ר' יוחנן אינו מוכן לקבל את הנחת העבודה לפיה המשכן הוא המקור היחיד למלאכת הוצאה, שהרי מלאכת הוצאה כפי שהוא רואה אותה, וכפי שהיא מתוארת במקורות שלפניו, איננה מתאימה לאופי הקלאסי של מלאכה. נראה, שלימודו של ר' יוחנן משלב בין שתי התפיסות השונות שהצגנו לעיל. ראיית המלאכה בהקשרה

10 נחלקו הגרסאות והראשונים בהסבר האופן המדויק שבו לומד ר' יוחנן את הלכות הוצאה מן הפסוקים. כאן נתייחס לעמדת ר' יוחנן באופן פשוט, אותה פירשתי בדומה ללימודו של ר' יונתן בירושלמי.

11 "השתלטות" זו של מושגי המלאכה על הלכות שבת ניכרת עד היום באופן שבו ההתייחסות המקובלת אל הלכות שבת מרכזת אותן סביב איסורי המלאכה וסביב המשכן.

הייחודי והרחב מחד, ומאיך תפיסתה כאחת משאר מלאכות שבת וכחלק מן המכלול של ל"ט אבות מלאכה.

לימודו ממחיש היטב את המתח שעליו הוא מנסה לגשר. ר' יוחנן אינו מנתק לחלוטין את ההוצאה מן המשכן – גם לדידו נלמדת מלאכת הוצאה מן הפסוקים העוסקים בהקמת המשכן. עם זאת, ההוצאה איננה נלמדת מן המשכן כשאר כל המלאכות, אלא נלמדת בפני עצמה מפסוק מיוחד. נחלקו הראשונים מה כוונתו של ר' יוחנן: יש שהסבירו, בדומה לירושלמי, שהלימוד של ר' יוחנן בא להכליל את הוצאה בכלל שאר המלאכות, ואין הוא מלמד אלא שהוצאה היא בגדר "מלאכה". משעה שלמדנו שהוצאה היא מלאכה, היא אסורה ממילא בשבת כשאר כל המלאכות. ראשונים אחרים הבינו שר' יוחנן רואה את הפסוק "ויכלא העם מהביא" כלימוד עצמאי לאיסור הוצאה, שאינו בכלל איסור "לא תעשה כל מלאכה".

דומה, שמחלוקת הראשונים הזו, שיסודה בעמימות (ואולי בעמימות הנוסח) שבדברי ר' יוחנן עצמו, מלמדת על הפער שמצמיח את דבריו של ר' יוחנן עצמו. גם אם נבין שלימודו של ר' יוחנן בא להכליל את הוצאה בכלל שאר המלאכות, הרי שעצם ההזדקקות לו מלמדת על הבעייתיות שבמלאכה הזו ועל חריגותה ביחס לשאר המלאכות.

אם כן, לימודו של ר' יוחנן קושר את מלאכת הוצאה אל המשכן, ובו זמנית מצביע על חריגותה ביחס לשאר המלאכות.

אמנם, חידושו של ר' יוחנן ביחס למלאכת הוצאה לא מסתכם בהצבעה על מקור מקראי חדש. נראה שלימודו של ר' יוחנן מן הפסוק "ויכלא העם מהביא" מייצר שינוי בהתייחסות הבסיסית למלאכת הוצאה. על מנת להבין את משמעותו של שינוי זה, נעיין במרכיב נוסף במלאכת הוצאה – הגדרת הפעולות המרכיבות את המלאכה.

בדברי הגמרא והאמוראים אנחנו מוצאים שני מרכיבים בסיסיים בהגדרת אופן הפעולה של מלאכת הוצאה: 'עקירה' ו'הנחה'. מונחים אלו, שהופכים בגמרא ובראשונים להיות לב לבה של מלאכת הוצאה, נעדרים כמעט לחלוטין מן המקורות התנאיים העוסקים במלאכת הוצאה.

עיון בסוגיות העוסקות במלאכת הוצאה מלמד שראשיתם של מושגים אלו הוא בדברי האמוראים, וליתר דיוק – בדבריו של ר' יוחנן!¹² ר' יוחנן כמעט אינו מתייחס לעקירה כמרכיב במלאכה, אך הוא דורש שהמלאכה תסתיים בהנחה של החפץ. כך המימרא המובאת בירושלמי על ידי רבי יוסי בשמו של רבי יוחנן: "המוציא אינו חייב עד

12 ראה אריה יריחובר ונפתלי ליברמן, "שיטת ר' יוחנן במלאכת הוצאה", גלת ט.

שיניח". במספר מקומות נוספים ר' יוחנן מסביר מקורות תנאיים שמהם נראה שאין צורך בהנחה על מנת להתחייב בהוצאה, כך שיתאימו לשיטתו. דוגמא אחת היא בדבריו ביחס לדין הזורק בכותל. המשנה מבחינה באופן פשוט בין הזורק למעלה מ' טפחים לבין הזורק למטה מ' טפחים, ואיננה מתייחסת כלל לשאלה היכן נח החפץ. ר' יוחנן הוא זה שמעמיד את המשנה כך שתתאים לשיטתו:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ק עמוד א

והא לא נח ! אמר רבי יוחנן : בדבילה שמינה שנינו.

ראשית, נראה שיש לראות את חידושו של ר' יוחנן על רקע המקור החדש שהציע למלאכת הוצאה, ועל רקע המורכבות באופיה של המלאכה, כפי שהוצגה לעיל. קל להבחין בדמיון בין דרישתו של ר' יוחנן להנחת החפץ לבין לשונו של הפסוק שהביא כמקור: "ויכלא העם מהביא". המלאכה מעתה איננה מוגדרת על ידי היציאה, אלא להיפך דווקא: על ידי ההבאה. כך היא לשונו של הרמב"ם, כאשר הוא מביא את מקורה של מלאכת הוצאה:

רמב"ם הלכות שבת פרק יב הלכה ח

הוצאה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא, ואף על פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמר, הרי הוא אומר בתורה (שמות ל"ו) איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא, הא למדת **שההבאה** מלאכה קורא אותה.

על אף שהרמב"ם פותח בלשון "הוצאה מרשות לרשות", משעה שהוא נזקק ללימודו של ר' יוחנן (ואגב – מתעלם כאן מן הלימוד מן המשכן!) הוא בוחר לכנות את המלאכה בשם "הבאה".

מהו ההבדל בין הוצאה להבאה? מה הרוויח בכך ר' יוחנן? דומה, שהשינוי בהגדרת המלאכה נובע מאי-הנחת אותו העלינו לעיל, הכרוך בהכללתה של מלאכת הוצאה ברשימת ל"ט אבות המלאכות. הוצאה מרשות לרשות היא פעולה מופשטת, הכרוכה בהגדרות הרשות, שאינן מהותיות לפעולה עצמה. בהפיכת הוצאה ל"הבאה" מכתוב ר' יוחנן אופי חדש למלאכה: מעתה זו אינה פעולה סתמית של העברת חפץ בין רשויות, אלא פעולה תכליתית: הבאת חפץ למקומו. הדרישה לתכליתיות בולטת במימרא שבה עוסק ר' יוחנן במצב שבו הפעולה לא היתה כולה מכוונת לשם הוצאה:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ה עמוד ב

אמר רב ספרא אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: המעביר חפצים מזוית לזוית, ונמלך עליהן והוציאן - פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך.

ניתן להבחין בכך שמה שמפריע לר' יוחנן כאן אינו העדר עקירה. הרי טכנית – היתה כאן עקירה מושלמת. דווקא העובדה שהעקירה לא היתה מכוונת אל ההוצאה היא הבעייתית בעיניו. יש כאן דמיון מסויים למושגי "מלאכת מחשבת", שאותם אנחנו מוצאים ביחס לשאר המלאכות בשבת – יש צורך בפעולה מכוונת ותכליתית. ר' יוחנן דורש שפעולת ההוצאה כולה תהיה מכוונת אל הקצה שלה, אל הבאת החפץ למקומו החדש. השילוב בין דרישתו של ר' יוחנן להנחה לבין הדרישה שלו לפעולה שכולה מכוונת אל ההוצאה, מלמד על האופי החדש שמעניק ר' יוחנן למלאכת הוצאה, כאשר הוא מגדיר אותה כ"הבאה" – פעולה תכליתית.

המתח בין האדם לבין המרחב מחשיך לכוון את המרחב השבתי. גורם נוסף נכנס לתמונה: הכוונה. הפעולה מתקיימת במרחב, אך היא מנכיחה בו את הכוונה של האדם. השבתיות הולכת ומתכנסת אל מרחבי התודעה. הווקטור מתהפך: הביתיות אבדה לחלוטין. החבט מתחיל מבחוץ. והאיסור הוא על התנועה פנימה. הרוצה לחזור אל הבית יפגוש שם את להט החרב המתהפכת...

רב אשי – עקירה והנחה

נראה שגם בכך לא מתמצה חידושם של האמוראים ביחס למלאכת הוצאה. נשוב ונעיין בהבדל שבין מושגי "הוצאה" ו"הכנסה" התנאיים למושג ה"הנחה" בדבריו של ר' יוחנן. בניגוד למקורות התנאיים, העוסקים בהוצאה והכנסה מרשות לרשות, דבריו של ר' יוחנן מעבירים אותנו למישור הפעולה עצמה. היחסים אינם היחסים בין הרשויות השונות, שמהן מוציאים או מכניסים, אלא בין החפץ לבין המקום שבו הוא מונח. השאלה איננה יחסי החפץ והרשות, אלא יחסי החפץ והקרע. את תמונת המלאכה משלימה המימרא המובאת בהמשך לדבריו¹³ של רב אשי בגמרא: "תנא כל עקירת חפץ ממקומו הוצאה קרי לה". במקביל ובניגוד לפעולת ההנחה,

13 בדברי רב אשי ורבינא מצאנו את מחיקת הפער בין הוצאה להכנסה. קשה להוכיח האם גם העברת תשומת הלב אל העקירה היא מדברי רב אשי, או שהיא רק פיתוח של הסתמא על גבי עמדתו. מכל מקום, ברוב המקומות בבבלי העקירה מוזכרת רק על ידי הסתמא.

יש לציין, שבירושלמי מצאנו עמדה התולה את חיוב העקירה (או הנטילה, בלשון הירושלמי) בר' יוחנן עצמו:

שאותה מציב ר' יוחנן כסיומה של מלאכת ההוצאה, מציבה הסתמא את פעולת העקירה.

הצבת הפעולות השונות אלו מול אלו מעלה הקבלה מרתקת בין המושגים: די ברור, שמושגי העקירה וההנחה מבוססים על מושגי ההוצאה וההכנסה. למעשה, העקירה וההנחה הן פעולות מקבילות להוצאה ולהכנסה – העקירה כהוצאת החפץ ממקומו (כלשונה של הגמרא – כל עקירה... הוצאה קרי לה), וההנחה כהכנסתו למקומו החדש.

גם ההבדל בין סוגי הפעולות ברור: כפי שהסברנו לעיל, בעוד ההוצאה וההכנסה מתייחסות לרשויות אוביקטיביות – רשות היחיד והרבים, העקירה וההנחה אינן מבדילות בין רשות לרשות, והן מתייחסות רק ליחסי חפץ-קרקע/מקום, בהתעלמות מן הרשות.

צירופו של מושג העקירה למושגי ההנחה מחדד את המעבר המשמעותי בתפיסת המלאכה, שהתרחש למעשה כבר בדבריו של ר' יוחנן. בעוד שבהקשרה המקורי נראה שמוקד איסור ההוצאה היה כרוך במתח שבין הרשויות השונות, ובפעולה שאיסורה היה כרוך בהקשר הכולל – מעבר של חפץ מן המרחב האישי-פרטי אל המרחב הפתוח-ציבורי, הרי שהגדרותיו של ר' יוחנן מעבירות את הדיון לשאלת הפעולה בחפץ עצמו. בהתאם לשאר מלאכות שבת גם מלאכת הוצאה מקבלת כאן גוון של פעולה אסורה, שאיננה כרוכה בהקשר הרחב שמחוץ לה.¹⁴

על רקע זה, ברור שהמעבר מן ההנחה שבדברי ר' יוחנן לעקירה שבדברי רב אשי אינו מעבר תמים. אם נשתמש בהקבלה שהצגנו לעיל, ניתן לומר שבכך שרב אשי

תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א הלכה א

רבי יוסי בשם רבי יוחנן המוציא אינו חייב עד שיניח

רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוחנן עד שיטול ועד שיניח

רבי זעירא בעי עד שיטול על מנת להניח

עם זאת, בבבלי העמדה הזו אינה מתפתחת עד לדור רבינא ורב אשי, ונראה שהיא עולה רק מדבריהם והלאה. מכל מקום – לעצם העניין, ההבחנה בין עקירה להנחה יכולה בהחלט להתפרש גם כהבחנה עקרונית, הכרוכה בלוגיקה של התפתחות הדיון ההלכתי, ואיננה תלויה בטיעון הביקורת-היסטורי.

14 כמובן, גם לאחר חידושו של ר' יוחנן ממשיכה מלאכת הוצאה להיות תלויה גם בהגדרת הרשויות, שהרי המעביר חפץ ממקום למקום ללא שינוי רשות לא יתחייב. עם זאת: א. לא רק העוקר מרשות לרשות מתחייב אלא גם המעביר ד' אמות ברשות הרבים. לפי חלק מן הראשונים, האיסור על העברת חפץ ד' אמות מתפרש בדיוק באופן הזה – זוהי הוצאה של חפץ ממקומו, גם ללא עקירת רשות. אכן, מקורה של הלכה זו אינו ברור, והגמרא אומרת ש'גמרא גמירי לה'. ייתכן, שביסודו של האיסור עומד האיסור על הפעילות הכלכלית ברשות הרבים. כך בלשון הבריתא האוסרת "לשאת ולתת" ברשות הרבים – ביטוי שכרוך בודאי בעולם המסחר. עם זאת, לאחר חידושו של ר' יוחנן יש בהחלט מקום לטענה שגם האיסור הזה נתפס אחרת מעתה, והוא כרוך באמת בעקירת החפץ ממקומו.

מעתיק את מוקד הפעולה מן ההנחה אל העקירה, הוא למעשה מחזיר את מלאכת הוצאה למקורה, וממקד את המבט באיסור להוציא. בעולם המושגים שאליו העביר ר' יוחנן את מלאכת הוצאה מתפרש האיסור להוציא כאיסור לעקור את החפץ ממקומו. ר' יוחנן, במה שהסברנו לעיל כמאמץ להפוך את מלאכת הוצאה למלאכה תכליתית, מיקד את האיסור בסופה של התנועה – הבאת החפץ למקומו, הנחתו. רב אשי נשען על מערכת המושגים של ר' יוחנן עצמו כאשר הוא מתייחס לפעולה (עקירה) ולא להקשר (הוצאה), אך מוותר על הפן התכליתי במלאכה, ומגדיר אותה מחדש באופן שדומה יותר לאופי המקורי שלה – ההוצאה מרשות היחיד. הגדרת הרשות אמנם ממשיכה להיות לא רלוונטית לפעולה העקירה, אך הדגש מושם על יציאת החפץ ממקומו, ולא דווקא על הגעתו למקום חדש.

יש במעבר הזה כדי להסביר את המתח בסוגיות סביב שאלת ההכנסה. בשאלה זו יש סתירה בולטת בין שתי סוגיות. בעוד בסוגיה בדף צו ברור שעיקר המלאכה הוא ההוצאה, והכנסה אינה אלא תולדה, בסוגיה בדף ב משווה רב אשי בין הוצאה להכנסה וסובר ש"תנא – הכנסה נמי הוצאה קרי לה". גם הסוגיה בדף צו, על אף קביעתה שהכנסה איננה אלא תולדה, מלמדת אותנו שלמעשה הכנסה והוצאה הן זהות, שהרי "מה לי עיולי מה לי אפוקי?", ואיננה נותנת דין וחשבון לפער בין הפעולות.

חזרה למה שהיצגנו לעיל תבהיר את יסוד הפער בין הסוגיות: המבט הראשוני על מלאכת הוצאה יראה אותה ודאי כמלאכה הכרוכה בפער שבין רשות היחיד לבין רשות הרבים. המוציא הוא זה ששובר את ההפרדה בין הרשויות השונות, ואינו מקפיד על ההבחנה בין המרחב הפרטי לבין זה הציבורי. בראייה כזו – ודאי שיש הבדל משמעותי מאוד בין הוצאה להכנסה, שהרי הגדרת המלאכה מבוססת על הגדרת הרשויות השונות, ועל המתח בין רשותו של היחיד לזו של הרבים.

עם זאת, עם התפתחות הנושא בדבריהם של ר' יוחנן ורב אשי, המוקד בהגדרת המלאכה עובר מהתייחסות לרשויות השונות להתייחסות לפעולה עצמה – עקירת החפץ ממקומו המקורי והנחתו במקום חדש. במבט כזה אכן אין משמעות לרשויות השונות, ומוקד העניין הוא פעולות העקירה וההנחה, שלגביהן הפער בין הוצאה להכנסה איננו רלוונטי.

בתנועה המסכמת של הסוגיה, אם כן, המרחב עצמו הופנם לגמרי אל התודעה. המרחב האובייקטיבי מאבד לכאורה את משמעותו. ומתברר שכל מקום יכול להיות בית ויכול להיות גם חוץ – תלוי מאיפה מסתכלים. מאידך, נוצרה מן תודעת מרחב חדשה ועדינה – המרחב האישי של החפצים. אין לך דבר שאין לו מקום. כניסת השבת מעניקה

לכל דבר את מקומו המוחלט. וכל הזזה שלו היא עקירה. העלולה לפרק את הביתיות השברירית שהוא רוקם עם המרחב שעל גביו הוא מונח.

מעבר לכך, נראה שהמעבר הזה מבאר יפה את הסוגיות הפותחות את עיסוק המסכת בהוצאה.

סוגיית הפתיחה

סוגיית הפתיחה למסכת שבת עוסקת, כדרך של סוגיות פתיחה רבות, בשאלה שנראית כשאלה לשונית וטכנית בלבד – היחס בין צורת המספור 'שתים שהן ארבע' כאן לבין זו שבשבועות. המשנה בשבועות התייחסה גם היא ליציאות השבת, ומנתה רק שתים שהן ארבע: 'יציאות השבת שתים שהן ארבע'. המשנה שלנו הוסיפה על גבי המשנה בכתובות את ההבחנה: 'שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ'. כמובן, ההבחנה המתבקשת מלשון זו היא ההבחנה שמציעה הגמרא מייד, בין הוצאה להכנסה:

הכא דעיקר שבת הוא - תני אבות ותני תולדות. התם דלאו עיקר שבת הוא, אבות - תני, תולדות - לא תני.

ההבחנה בין הוצאה להכנסה מודגשת כאן בכך שהוצאה והכנסה מוצגות, כעמדתה של הסוגיה בדף צו, כאב ותולדה. על רקע ההבחנה הזו מציאה הגמרא לראות את המשנה כאן (שוב – כפשט לשונה) כמוסיפה על גבי המשנה בשבועות את ההבחנה בין הוצאה לבין הכנסה.

הגמרא איננה מוכנה לקבל את התירוץ הזה. היא דוחה אותו בטענה שהמשנה בשבועות ודאי כוללת גם היא הוצאה והכנסה, כיוון שההנחה היא שהיא כוללת ארבעה מקרי חיוב. לאור זה, מציע רב פפא הבחנה אחרת:

אלא אמר רב פפא: הכא דעיקר שבת הוא - תני חיובי ופטורי. התם דלאו עיקר שבת הוא, חיובי - תני, ופטורי - לא תני.

ההבחנה במשנה איננה בין הוצאה להכנסה אלא בין חיוב לפטור! מהלכו של רב פפא, הדוחה את ההבחנה בין הוצאה לבין הכנסה הולך ומתחזק במימרות רב אשי ורבנא, העוסקות שתיהן בכך שלמעשה אין הבדל בין הוצאה להכנסה, ושתיהן נקראות 'יציאות השבת':

והא יציאות קתני! אמר רב אשי: תנא, הכנסה נמי הוצאה קרי לה. ממאי - מדתנן המוציא מרשות לרשות חייב, מי לא עסקינן דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד - וקא קרי לה הוצאה. וטעמא מאי - כל עקירת חפץ ממקומו, תנא הוצאה קרי לה. אמר רבינא: מתניתין נמי דיקא, דקתני יציאות וקא מפרש הכנסה לאלתר. שמע מינה.

אם כך: הדיון ה'טכני' בשאלת היחס בין המשנה בשבת לבין המשנה בשבועות מזמן את האמירה העקרונית: ההבחנה בין הוצאה להכנסה מפנה את מקומה לטובת תמונה שונה לחלוטין, בה מוקד המלאכה מוצב ב'עקירת חפץ ממקומו'.

שנים שעשאה

המשך הדיון בסוגיה הוא בהבהרת סיבת הפטור במקרי הפטור שבמשנה. מקרי הפטור במשנה הם מקרים בהם אף אחד מן הצדדים לא עשה פעולה שלמה – בעל הבית הניח את החפץ בתוך ידו של העני ברשות היחיד, או שהעני הניח את החפץ בתוך ידו של בעל הבית ברשות הרבים. בירושלמי (פ"א ה"א), מבאר ר' יוחנן את הפטור בכך שהפעולה נעשתה על ידי שנים:

שניהן פטורין - רבי יעקב בר אחא בשם חזקיה רבנן בשם רבי יוחנן משום שנים שעשו מלאכה אחת.

כך היא גם לשונו של הבבלי (דף ג עמ' א):

שניהן פטורין. והא אתעבידא מלאכה מבינייהו! תניא, רבי אומר: (ויקרא ד) מעם הארץ בעשתה - העושה את כולה ולא העושה את מקצתה. יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין.

הדין ברור: על מנת להתחייב יש לעשות פעולה שלמה ולא מקצתה. כאשר שניים עושים פעולה אחת יחד, כל אחד מהם נחשב כאלו עשה רק מקצתה. הדוגמאות מבהירות: כאשר שניים אוחזים יחד בקולמוס וכותבים – אף אחד מהם לא עשה פעולה שלמה. כך גם במקרה שאחזו שנים בקנה והוציאו אותו יחד לרשות הרבים. ההבדל בין המקרים הללו לבין המשנה שלנו הוא ברור: בעוד שכאן מתוארת פעולה אחת שנעשתה על ידי שניים יחד, המקרה במשנה שלנו מתאר פעולה שבו עשו שניים פעולה אחת בזה אחר זה. עם זאת, החלוקה הזו כנראה איננה מפריעה לר'

יוחנן, התולה גם את הפטור במשנה שלנו בעובדה שהפעולה נעשתה על ידי שנים. נשים לב: אין כאן חלוקה של הפעולה לשני חלקים. הפעולה נתפסת עדיין כפעולה אחת שנעשתה על ידי שנים, אם כי בזה אחר זה ולא יחד. בשלב זה לא עולים כלל מושגי העקירה וההנחה! הבעיה היא לא בכך שבעל הבית לא הניח ברשות הרבים, אלא בכך שלא עשה לבדו את פעולת ההוצאה. היחס הוא אל ההוצאה כולה כמכלול ששותפים בו שני פועלים.

עם זאת, בסוגיה המקבילה בדף צג, העוסקת בדיני שנים שעשאוה, אנחנו מוצאים הבחנה ברורה בין מקרה רגיל של 'שניים שעשאוה' לבין המקרה של המשנה שלנו. הסוגיה שם תולה מחלוקת בין ר' יהודה לר' שמעון בדרשת הפסוקים:

במאי קמיפלגי - בהאי קרא, (ויקרא ד) ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה.

רבי שמעון סבר: תלתא מיעוטי כתיבי נפש תחטא אחת תחטא בעשתה תחטא. חד - למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד - למעוטי זה יכול וזה יכול, וחד - למעוטי זה אינו יכול וזה אינו יכול.

ורבי יהודה: חד - למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד - למעוטי זה יכול וזה יכול, וחד - למעוטי יחיד שעשאה בהוראת בית דין. ורבי שמעון - יחיד שעשאה בהוראת בית דין חייב.

ורבי מאיר - מי כתיב נפש תחטא אחת תחטא בעשתה תחטא? תרי מעוטי כתיבי: חד - למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד - למעוטי יחיד שעשאה בהוראת בית דין.

בלי להיכנס למחלוקת התנאים, רואים בדברי הגמרא שמוסכם על כל התנאים שלימוד אחד מן הפסוק מיוחד למקרה של 'זה עוקר וזה מניח', שכאן נראה שאינו חלק מן המצב הנורמלי של שנים שעשאוה.

שוב בולט כאן הפער המושגי: בעוד בדף ג תולה הסוגיה את הפטור בכך שאת הפעולה עשו שניים יחד, בלי להזדקק כלל למושגי העקירה וההנחה, הסוגיה בדף צג כבר רואה כל פעולה ממרכיבי המלאכה כדבר העומד בפני עצמו ('עוקר', 'מניח') ומבחינה בין דין 'שניים שעשאוה' הקלאסי לבין המקרה שלנו. סיבת הפטור לא תהיה מעתה השותפות של שני הפועלים במלאכה אלא החסרון במעשה של כל אחד מהם בפני עצמו. מלאכת הוצאה מוגדרת מחדש, והיא כוללת עכשיו מרכיבים שנדרשים להתקיים באופן מלא כדי להביא למצב של חיוב - עקירה והנחה.

הפנחת המרחב היא תנועה קלאסית של ההלכה. העשייה הדתית מוסטת מן המרחב

החמשי אל הזמן והתודעה. התנועה מתעדנת ומורחנת. והמרחב החיצוני נותר אטום ובלתי-נגיש.

ואולי, העקירה וההנחה משקפות אופק חדש בתנועה הזו – הפעולה של האדם מכוננת מרחב חדש בתוך העולם. להזיז חפץ זו לא תנועה המתרחשת במרחב אובייקטיבי ויציב. המרחב הוא נזיל מאוד, והוא מוגדר על ידי הכוונה והפעולה, המתייחסים באופן סובייקטיבי לחלוטין אל החפץ. הגדרות הרשויות – יחיד ורבים – ניצבות כסוג של אנדרטה לעולם שבו למרחב החיצוני היתה משמעות, אבל הן מאבדות את משמעותן הפנימית ונותרות כמסגרת פורמלית ריקה. רשות היחיד הפכה מבית לקירות ריקים, ורשות הרבים הפכה משוק סואן למדבר. בין החורבות הללו מסתובבים בני אדם המפתחים רגישות לאופן שבו הפעולה שלהם מייצרת מרחב, ובתוכו הם מנסים לכונן בעדינות ביתיות מחודשת.